

Pregledni rad
Primljeno: 13. kolovoza 2022.
<https://doi.org/10.20901/pm.59.3.03>

Razvoj i institucionalizacija komparativne politike u hrvatskoj političkoj znanosti

DAVOR BOBAN, DARIO NIKIĆ ČAKAR

Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu

Sažetak

Komparativna politika u Hrvatskoj prošla je faze početnog razvoja i institucionalizacije. Od svog osnivanja 1962. Fakultet političkih znanosti u Zagrebu glavna je znanstvena i visokoobrazovna institucija za političku znanost u Hrvatskoj te se komparativna politika u hrvatskoj političkoj znanosti primarno razvijala i institucionalizirala na njemu. U prva četiri desetljeća postojanja Fakulteta sporadično su se provodila istraživanja i objavljivali znanstveni radovi o stranim politikama te to razdoblje smatramo fazom početnog razvoja komparativne politike. Osnivanje Odsjeka za komparativnu politiku na Fakultetu 2004. godine označilo je početak sustavnog rada na njezinu daljnjem razvoju kroz znanstvena istraživanja i nastavu na studiju politologije. To je omogućilo institucionalizaciju poddiscipline koju analiziramo uz pomoć teorijskog koncepta Gabrielle Ilonszki s pet značajki institucionalizacije: identitetom, autonomijom, reprodukcijom, legitimnosti i stabilnosti. Na temelju te analize donosimo zaključke o tome kakvo je stanje komparativne politike na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu 2022., 60 godina nakon osnivanja Fakulteta i 18 godina nakon osnivanja Odsjeka.

Cljučne riječi: komparativna politika, politička znanost, institucionalizacija, Odsjek za komparativnu politiku, Fakultet političkih znanosti u Zagrebu

Uvod

Odsjek za komparativnu politiku (OKP) posljednji je politološki odsjek koji je osnovan na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu (FPZG). Od početka formiranja političke znanosti kao nove znanstvene discipline u Hrvatskoj i Jugoslaviji 1960-ih godina naglasak je bio stavljen na ona istraživanja i predmete na studiju politologije koji su odgovarali režimu i vladajućoj ideologiji, ali i shvaćanju prvih nastavnika na njemu o tome što je to politička znanost. Rasprave koje su se među njima vodile o karakteru nove discipline ticale su se njezine autonomije i identiteta, tj. slobode na-

stavnika i istraživača u njihovu radu te stvaranja posebnog identiteta nove znanosti u odnosu na već etablirane discipline. No, za razliku od fakulteta političkih znanosti u nekim drugim jugoslavenskim republikama, prvo embrionalni razvoj empirijskih istraživanja, a potom i veća mobilnost nastavnika s FPZG-a stvarali su temelje za budući razvoj komparativne politike. Od 2004., kada je osnovan OKP, ta se grana (poddisciplina) etablirala kao jedno od pet nastavnih područja politologije na Fakultetu.

Rasprave o stanju komparativne politike vode se desetljećima. One se mogu pronaći kao poglavlja u knjigama o komparativnoj politici ili o stanju političke znanosti, ali se mnogo češće tiču komparativne politike u SAD-u ili u zapadnim zemljama nego u drugim dijelovima svijeta. U ovom radu cilj nam je analizirati razvoj i institucionalizaciju ove poddiscipline u Hrvatskoj od osnutka FPZG-a 1962. do 2022. Iako su radove iz komparativne politike objavlivali i autori izvan FPZG-a, fokus našeg istraživanja je na ovom fakultetu. Na njemu je započeo razvoj komparativne politike i proveden je najveći broj komparativističkih istraživanja, a potom je započeta i izvršena institucionalizacija komparativne politike. Za početak institucionalizacije uzimamo trenutak kada je osnovan OKP, koji je do danas ostao jedina organizacijska jedinica u hrvatskom znanstvenom i visokoobrazovnom sustavu kojoj je temeljno područje rada ta politološka poddisciplina. Kao teorijsku osnovu istraživanja koristimo koncept institucionalizacije političke znanosti Gabrielle Ilonszki (2022) koji smo prilagodili potrebama analize jedne politološke poddiscipline. Izvori informacija na kojima temeljimo analizu su arhivski podaci koji su dostupni na FPZG-u te podaci prikupljeni s internetske stranice “CROSBİ. Hrvatska znanstvena bibliografija”.

Rad je podijeljen na pet dijelova. Nakon uvoda dajemo kratak pregled razvoja i obilježja komparativne politike u SAD-u i zapadnim zemljama, tj. ondje gdje se ona prvo počela razvijati i odakle je proistekao najveći utjecaj na njezin razvoj u drugim dijelovima svijeta. U trećem odjeljku analiziramo razvoj komparativne politike na FPZG-u od osnivanja Fakulteta do osnutka OKP-a 2004. U četvrtom i najvećem odjeljku analiziramo institucionalizaciju komparativne politike od tada do 2022. U posljednjem odjeljku izvlačimo određene zaključke o njezinu stanju u Hrvatskoj danas.

Razvoj i obilježja komparativne politike u SAD-u i zapadnim zemljama

Komparativna politika je poddisciplina političke znanosti koju komparatisti često vole nazivati kraljevskom disciplinom, “jednom od glavnih ‘podpolja’” političke znanosti (Kopstein i Lichbach, 2005, str. 2), “najrelevantnijom poddisciplinom unutar političke znanosti” (Peters, 2015, str. 170) i sl., možda baš zato što se oni njome bave. Po definiciji, komparativna politika je “sustavna komparativna studija svjet-

skih političkih sustava” (Wiarda, 2007, str. 4). Njezin naziv sugerira da je definirana svojom metodom, a ne sadržajem (Lijphart, 1971, str. 689), ali postoje i rasprave o tome ima li i svoju navlastitu teorijsku tradiciju (Landman i Robinson, 2009, str. 1-2). Pitanje kako razgraničiti njezin sadržaj od drugih poddisciplina i pretvaranje da samo ona koristi komparativnu metodu, a ne i druge znanstvene poddiscipline i discipline, dovodi u pitanje njezinu posebnost. Mair (1996, str. 311) je to pokušao riješiti kompromisom koji upućuje na to da “ako je komparativna politika posebna, onda je to dakle zaista samo u smislu kombinacije sadržaja i metode, te bi razdvajanje toga dvoga zahtijevalo utapanje komparativne politike u političku znanost kao cjelinu ili u društvene znanosti općenito”. Sličan stav o kombinaciji sadržaja (predmeta) i metode dijele i Almond i dr. (2009, str. 27), odnosno takav stav postoji u analitičkoj tradiciji komparativne politike (Caramani, 2013, str. 3). Konačno, Mair (1996, str. 309-310) tvrdi da komparativnu politiku zajedno čine tri elementa: izučavanje stranih zemalja, njihova sustavna komparacija i istraživačka metoda.

Sadržaj i metode komparativne politike određeni su brojem slučajeva i tipom jedinice analize u komparativnim studijama. S obzirom na broj slučajeva, to može biti studija jednog slučaja, malog broja slučajeva ili globalna studija. S obzirom na tip jedinice analize, to mogu biti države, podržavni entiteti, politički sustavi, političke institucije, civilno društvo i sve ono što čini politiku u jednoj zemlji. Drugim riječima, komparatist ima veliku slobodu djelovanja koja je ograničena jedino mogućnostima da stvarno provede svoja istraživanja. S obzirom na to da istraživanja stranih zemalja zahtijevaju mnogo resursa, da bi rad bio kvalitetan, istraživač treba poznavati kulturu strane zemlje ili regije, napose njezin glavni jezik, posjećivati je i provoditi barem dio svojih istraživanja u njoj te redovito pratiti tamošnje događaje. Ako su tijekom znatnog dijela 20. st. tehnološka zaostalost i transportne teškoće to otežavali, gospodarski i tehnološki razvoj u suvremenom dobu znatno je smanjio te teškoće i time podigao akademske standarde u komparativnoj politici na razinu koja više ne dopušta takvu odvojenost komparatista od predmeta svog istraživanja.

Povijesni razvoj komparativne politike povezuje se s razvojem političke znanosti. Premda je potonja relativno nova, meka i “ruralna” znanstvena disciplina, mnogi autori pronalaze temelje komparativne politike čak u Starom vijeku. U literaturi o stanju poddiscipline često se navodi da se njezin početak veže uz Aristotela i komparativnu studiju njegovih učenika o 158 ustava grčkih polisa. Prema Peteru (2015, str. 172), Aristotelove rasprave “o institucijama tiranije i dobre vladavine” postavile su izučavanje institucija kao povijesni temelj komparativne politike. Komparativnim političkim radovima smatraju se i oni koji su objavljeni u Novom vijeku, kao što su radovi Machiavellija, Bodina, De Tocquevillea, Marxa i dr. (Daalder, 2002, str. 16). Daalder (*ibid.*) navodi da je znanje o političkim sustavima bilo dio naobrazbe u drugim znanostima i kada politička znanost još nije postojala.

Krajem 19. i početkom 20. st. politička znanost počela se formirati kao znanstvena disciplina u SAD-u, Francuskoj, a potom i u nekim drugim zapadnim zemljama, a u narednim desetljećima uslijedilo je formiranje komparativne politike kao njezine grane. Način na koji se to događalo danas bi se smatrao promašenim. Istraživanja o stranim zemljama tada su sadržavala snažnu pravnu, normativnu i formalističku dimenziju: opisivanje institucija onako kako su utemeljene u ustavima i zakonima neke zemlje bez posvećivanja naročite pozornosti njihovim učincima na političke procese i rezultate te stvarnom funkcioniranju. Takav pristup kasnije je nazvan starim institucionalizmom i do sredine stoljeća bio je uglavnom napušten.

Drugi problem s kojim se komparativna politika tada suočavala bila je njezina usmjerenost na Zapad (Wiarda, 2007, str. 9). To je bio rezultat činjenice da se politička znanost u prvoj polovici 20. st. najbolje razvila u SAD-u te je potom utjecala na institucionalizaciju discipline u drugim zemljama (Berndtson, 2002, str. 39-40). Isto vrijedi i za komparativnu politiku, koja je sve do druge polovice 20. st. bila najrazvijenija u SAD-u, a zatim se počela brže razvijati i u drugim zemljama, uglavnom na Zapadu (Munck, 2006, str. 1). Ostatak svijeta do tada je zapadnim komparativistima zbog objektivnih razloga bio slabo poznat.¹ Slaba transportna povezanost, skupoća i opasnost putovanja te nepostojanje sredstava komunikacije poput interneta činila su istraživanja “egzotičnih”, dakle nezapadnih zemalja puno težim nego danas. No, izbijanje Hladnog rata omogućilo je širenje istraživanja (Almond, 1996, str. 71) jer je američka vlada imala interes da bolje upozna svoje ideološke neprijatelje te je počela financirati komparativna istraživanja i drugih dijelova svijeta (Kling, 1964, str. 7). Tada počinje “zlatno razdoblje” komparativne politike na Zapadu tijekom 1950-ih i 1960-ih (Mair, 1996, str. 313-314), koje je bilo zahvaćeno i novim pristupom koji se pojavio u političkoj znanosti – bihevioralizmom.

Bihevioralistička revolucija koja se 1950-ih dogodila u američkoj političkoj znanosti znatno je promijenila istraživanja u pojedinim politološkim disciplinama. Odmakla se od institucija i “bila je selektivna radikalizacija postojećih disciplinarnih tendencija” (Dryzek, 2006, str. 490). Međutim, Wiarda (2007, str. 9) navodi da je postojao i objektivni razlog zbog kojeg su se manje izučavale institucije, a to je bila njihova nerazvijenost u novim državama nastalim dekolonizacijom, zbog čega

¹ Mirjana Kasapović (2013) upozorava da je upravo ta usmjerenost istraživača na velike i moćne zemlje na Zapadu rezultirala time da su hrvatska politička znanost i komparativna politika tijekom većeg dijela tranzicijskog razdoblja nakon 1990. godine uvelike ostale isključene iz međunarodnih komparativnih istraživanja. Kasapović s pravom ukazuje na to da su brojne komparativne studije zbog selektivne pristranosti stranih istraživača metodološki pogrešno “zaobilazile” Hrvatsku u istraživanjima, ali, gledajući drugu stranu medalje, važan su razlog neuključivanja Hrvatske u takva istraživanja i nedovoljno izgrađeni kapaciteti domaćih politologa da značajnijim objavljivanjem svojih istraživanja hrvatske politike u međunarodnim publikacijama “nametnu” Hrvatsku kao zanimljiv slučaj koji ne bi trebalo ignorirati.

se razvijaju studije o političkoj kulturi i područjima u razvoju (*developing areas*). Mair (1996, str. 313) tvrdi da je postojalo nezadovoljstvo formalnim pristupom institucijama te je “realizam” trebao zamijeniti “legalizam”. Promjena pristupa u komparativnim istraživanjima bila je upotpunjena novim studijama o komparativnoj metodi, naročito krajem 1960-ih i početkom 1970-ih (Collier, 1993, str. 105), a onda i daljnjim promjenama u teorijama i pristupima. No, problemi etnocentrizma u komparativnom istraživanju i zapadnjačkog shvaćanja političkih fenomena u svijetu i dalje su postojali (Melanson i King, 1971, str. 214).

U američkoj komparativnoj politici od 1967. do 1988. traje razdoblje koje Munck (2006, str. 12) naziva postbihevirolističkim. U njemu je došlo do “refokusiranja komparativne politike na državu, odnose između države i društva i političke institucije” (*ibid.*, str. 14). Unatoč ranom formalizmu u njihovu proučavanju, institucije se nije moglo marginalizirati u političkoj znanosti i komparativnoj politici zbog toga što su one “koristan način pristupa proučavanju politike jer postavljaju pozornicu za političko ponašanje” (O’Neil, 2018, str. 22). Pojavila se teorija racionalnog izbora, a oživljeni institucionalizam, sad nazvan novim, 1980-ih je ponovno ušao na velika vrata politologije. U komparativnoj je politici, prema Rogovskom (1993, str. 431), u tom desetljeću postojalo nekoliko trendova: ekonomski aspekti politike, međunarodni kontekst unutarnje politike, interesne skupine, državna struktura te nacionalizam i etnički rascjepi. Osim bihevirolističke revolucije, Munck smatra da je znanstvena revolucija s kraja 20. st. bio drugi proces koji je znatno utjecao na komparativnu politiku, barem onu američku. U njoj je stavljen veći naglasak na metodologiju i koristile su se neke ideje iz ekonomije (2006, str. 1). No, njezin početak bio je rezultat težnje koja i inače prati političku znanost, a to je da bude “znanstvenija” (*ibid.*, str. 16).

Komparativna politika na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu do 2004.

Razvoj i institucionalizacija komparativne politike u Hrvatskoj neodvojivi su od FPZG-a. Njezin razvoj počinje i vrlo se sporo odvija u prva četiri desetljeća postojanja Fakulteta, a zatim s osnivanjem OKP-a na FPZG-u 2004. počinje i njezina institucionalizacija kao poddiscipline političke znanosti u Hrvatskoj.

Komparativna politika na FPZG-u jednim se dijelom razvijala slično kao komparativna politika na Zapadu: prvo je stvorena politička znanost u svom embrionalnom obliku, a potom su se unutar nje počele oblikovati njezine grane (poddiscipline). No, za razliku od Zapada, nakon što je FPZG osnovan 1962., čime je stvorena institucionalna pretpostavka za razvoj političke znanosti u Hrvatskoj, od samog početka nova je institucija djelovala unutar komunističke autokracije u kojoj su znanstvenici imali ograničenu autonomiju djelovanja. Zbog toga su veću mogućnost razvoja imale one poddiscipline koje su bile percipirane kao manje opasne za režim i

u kojima su istraživači imali veću slobodu djelovanja² nego poddiscipline koje su mogle biti sumnjive režimu, dakle one koje su provodile empirijska istraživanja i prikazivale stvarno stanje u zemlji. S obzirom na to da su i financijska sredstva za istraživanja bila ograničena, svako eventualno istraživanje stranih politika i političkih sustava uglavnom se svodilo na literaturu koja je bila dostupna u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Mlada politička znanost patila je od problema identiteta, odnosno rješavanja pitanja po čemu se to nova disciplina razlikuje od postojećih, već etabliranih disciplina društvenih i humanističkih znanosti u zemlji. Od samog početka to je bila meka i ne baš čista disciplina (Biglan, 1973; Capano i Verzichelli, 2016, str. 3). Nitko od onih koji su početkom 1960-ih dobili glavnu ulogu u rješavanju problema što je to uopće politička znanost i kako je definirati, kakav studijski program politologije treba stvoriti i što treba istraživati nije bio školovani politolog. Stenogrami sastanaka i objavljeni radovi iz tog desetljeća pokazuju da su postojala vrlo različita stajališta o tim problemima, ali i da je u takvoj situaciji bilo teško raspravljati o pojedinim politološkim poddisciplinama kad nije bilo jasno ni što je sama disciplina. Jedan od pokazatelja tog nerazumijevanja bio je i privremeni nastavni plan iz ak. god. 1962./63.³ Prpić (1969, str. 23-24) tvrdi da su u raspravi o tom nastavnom planu postojale dvije struje – jedna koja je tvrdila da je politologija zasebna disciplina i druga koja je to nijekala – te da je pobijedila druga struja.

Taj prvotni nastavni plan ukazivao je na tri stvari. Prvo, glavni zadatak novog fakulteta bilo je obrazovanje znanstvenika i stručnjaka za rad u znanosti i u različitim područjima političkog i društvenog života (Smailagić, 1964, str. 114). To se ponajprije ticalo unutarnje politike jer za druge države nisu postojali ni velik interes ni mogućnosti njihova istraživanja. Izučavanje politike izvan Jugoslavije u to je vrijeme bilo lakše provoditi tako da se istražuju odnosi među državama nego da se istražuju politički odnosi i institucije unutar država. Zbog toga su se međunarodni politički odnosi počeli razvijati već 1960-ih, a izučavanje stranih političkih sustava tek je trebalo dočekati. Komparativna politika mogla je tada biti zastupljena samo utoliko što bi se na trećoj godini studirali i “politički sistemi i međudržavni politički odnosi” u okviru “kompleksne”, a ne predmetne nastave, kako piše u osnivačkom materijalu FPZG-a (Smailagić, 1964, str. 116). S ove vremenske udaljenosti pretpostavljamo da se to ostvarilo u predmetu *Suvremeni politički sistemi*. Drugo, Fakultet je djelovao unutar komunističke autokracije koja je pridavala veliku važnost ideološkoj naobrazbi intelektualaca. To je značilo da za empirijske predmete i istraživanja neće biti toliko mjesta ako ideologija već unaprijed barem djelomično

² Ako su je uopće neki od njih i tražili, s obzirom na to da su bili pristaše režima i vladajuće ideologije.

³ Više o tom nastavnom planu u: Smailagić, 1964, str. 116-117.

određuje kakva je stvarnost te je time bila ograničena i autonomija discipline, a ne samo njezin identitet. Prpić (1969, str. 24) tada je tvrdio da je politolog “ekspert za društvene procese”, što ga upadljivo razlikuje od današnjeg poimanja politologa kao stručnjaka za političke procese, aktere i pojave.⁴ I treće, nastavni plan imao je malo istinskih predmeta iz političke znanosti. Više je sličio konglomeratu predmeta iz nekoliko disciplina društvenih i humanističkih znanosti nego što se sastojao od predmeta iz znanstvene discipline po kojoj je nazvan fakultet, te je stoga u pitanje razvoja njezinih poddisciplina bilo izlišno. Uz to su zapadni utjecaji, poput bihevioralne revolucije ili pojave novog institucionalizma, znanstvenicima na FPZG-u bili strani i njihov ih je utjecaj jedva ili nikako doticao. Na primjer, kada je 1969. David Easton pozvao svoje kolege na postbiheviorističku revoluciju u američkoj političkoj znanosti (Easton, 1969; Grigsby, 2009, str. 16), njegovi tadašnji hrvatski kolege nisu bili ni sigurni postoji li politička znanost kao zasebna disciplina.

Zbog tih problema “zlatno doba” komparativne politike na Zapadu, koje je tada trajalo, nije moglo zahvatiti Hrvatsku i FPZG. Nastanak i razvoj komparativne politike zahtijevali su ostvarenje nekoliko temeljnih pretpostavki da bi se mogli realizirati. Komparativna politika je empirijska poddisciplina te je osim izgradnje autonomije, identiteta i legitimnosti političke znanosti bilo potrebno stvoriti mogućnosti za provođenje empirijskih istraživanja na FPZG-u. Prema Kneževiću i Ravliću, do 1974. trajala je prva, formativna faza razvoja političke znanosti na FPZG-u u kojoj se razvijala njezina metodologija⁵ i stjecao identitet u odnosu prema drugim disciplinama (Knežević i Ravlić, 2002, str. 26). Druga se pretpostavka, dakle, mogla početi ostvarivati tek 1970-ih kada započinje druga faza razvoja političke znanosti na FPZG-u u kojoj se uspostavlja i razvija empirijska politička znanost; ta faza traje do kraja 1980-ih (*ibid.*, str. 27). U časopisu *Politička misao* pojavljivale su se 1970-ih studije slučaja o stranim zemljama, primjerice o strankama, stranačkim sustavima i sustavima vlasti u SAD-u, skandinavskim zemljama i dr. (više vidi u Kasapović, Dolenc i Nikić Čakar, 2014). Ti radovi mogli bi se smatrati tek embrionalnim početkom komparativne politike na FPZG-u jer su imali analitički sadržaj, ali bez

⁴ To nije bio začuđujući stav, kako zbog tadašnjih nejasnih pogleda o disciplini tako i zbog marksističkog pristupa političkoj znanosti koji “tvrdi da se politička znanost ili radije društvena znanost (budući da ne može postojati odvojena politička znanost) sastoji od nepogrešivih istina koje su otkrivene i objavljene u Marxovim djelima i koje su razradili njegovi suradnici i sljedbenici. Ovo gledište odbacuje ideju da je politička znanost odvojiva od znanosti o društvu” (Almond, 1996, str. 51). Utjecaj marksizma na institucionalizaciju političke znanosti u Hrvatskoj u tom desetljeću vjerojatno treba nadopuniti i time da je politička znanost u Europi kasnila u odnosu na razvoj u SAD-u. Tako Berndtson (2002, str. 39) tvrdi: “U Europi društvene znanosti nisu bile toliko diferencirane, a sociologija se često smatrala općom društvenom znanostu koja sadrži probleme kulture i ekonomije, ali i politike.”

⁵ Što god tadašnja metodologija značila iz današnje perspektive.

navođenja teorijskih koncepata i metode istraživanja. To je bio odmak od gotovo isključivo normativnog i filozofskog promišljanja u znanstvenom radu, ali još uvijek nije imalo puno veze s komparativnim i slobodnim istraživanjem stranih zemalja. Tek je otvaranje mogućnosti nastavnicima i istraživačima da odlaze na usavršavanje u inozemstvo omogućilo da se barem dio njih upozna s drugim zemljama i politikama u razdoblju kada je uglavnom samo Zapadna Njemačka bila osobno poznata stanovnicima tadašnje države zbog odlaska u nju na “privremeni rad”. To se uglavnom počelo događati 1980-ih. Tada je jedan od sadašnjih članova OKP-a Nenad Zakošek doktorirao na zapadnoberlinskom sveučilištu, a neki su sadašnji i bivši članovi Odsjeka odlazili na usavršavanje ili na znanstvene skupove u inozemstvo.

Unatoč tim početnim koracima, ni tijekom 1980-ih još uvijek nije došlo do pravog razvoja komparativne politike, iako su poneki nastavnici objavljivali radove i knjige s komparativnom metodom i o stranim politikama (više o zapostavljenosti komparativne politike u hrvatskoj političkoj znanosti vidi u Kasapović, 2004). Primjerice, 1983. objavljena je knjiga *Politički sistem Sjedinjenih Američkih Država* Štefice Deren-Antoljak, a 1989. knjiga *Interesi i ideje u SKJ* Ivana Grdešića, Mirjane Kasapović i Ivana Šibera, no pregledom brojeva glavnog politološkog časopisa u Hrvatskoj *Politička misao* za to desetljeće može se zaključiti da jedva da je objavljen koji članak o politici neke strane zemlje. Puno veća mogućnost razvoja komparativne politike nastala je početkom demokratske tranzicije 1990. i stvaranjem pretpostavki za veću slobodu znanstvenog i nastavnog rada. Razvoj političke znanosti u tom razdoblju bio je višestruk jer se odvijao kroz promjenu paradigme,⁶ kurikulumu i istraživačkih tema i metoda. Iako je postignut određen napredak, zbog rata i problema u političkoj i ekonomskoj tranziciji zemlje promjene su se odvijale sporo. Koliko je okruženje bilo važno za razvoj institucije i discipline, najbolje pokazuje usporedba četiri fakulteta na kojima je postojao studij politologije u četiri bivše jugoslavenske republike. Ljubljanski Fakultet društvenih znanosti (FDV) uspijeva se razvijati brže nego FPZG, a pogotovo sarajevski i beogradski Fakulteti političkih nauka (FPN), jer je i Slovenija puno brže i lakše prolazila trostruku tranziciju (Boban i Stanojević, 2022). To se ticalo kako veće slobode djelovanja tako i boljeg financiranja i većeg zapošljavanja novog nastavnog i znanstvenog kadra na FDV-u u odnosu na preostale tri institucije.

Na FPZG-u je zapošljavanje znanstvenih novaka do 2000. bilo rijetko, a poslijediplomski studiji u inozemstvu bili su do kraja 1990-ih slabo dostupni. To se odrazilo na razvoj discipline, a ilustrativan primjer toga je nastavni plan dodiplomskog studija politologije na FPZG-u iz ak. god. 2002./03. koji pokazuje da su tada postojala samo četiri predmeta iz komparativne politike: Komparativna politika,

⁶ Jedan profesor na FPZG-u cinično je zaključio da su do 1990. svi bili marksisti, a poslije toga liberali.

Suvremeni politički sustavi, Izborni modeli i političke stranke te Regionalne komparativne politike (*Fakultet političkih znanosti: 1962-2002.*, 2002, str. 93-95). Vrlo značajan iskorak prema razvoju poddiscipline bilo je pokretanje poslijediplomskog magistarskog studija Komparativna politika 2000. godine. To je bio prijevremeni iskorak s obzirom na to da se tada mali broj nastavnika zaista bavio komparativnom politikom, ali je njegovo pokretanje bilo važno za razvoj njezina identiteta. Nakon pokretanja studija uslijedile su kritičke koncepcijske rasprave o određenju i identitetskom shvaćanju komparativne politike u studijskim programima FPZG-a koje je pokrenula Mirjana Kasapović (2002). U kritičkoj polemici s Brankom Caratanom Kasapović je postavila temelje ne samo za identitetsko osamostaljenje hrvatske komparativne politike koja se dotad percipirala kao poddisciplina međunarodnih odnosa već i za njezin metodološki razvoj kao politološke grane koja je prvenstveno određena metodom, a ne predmetom istraživanja. Druga generacija studenata bila je upisana 2003., a 2005. studenti su mogli upisati i treću godinu studija te je magistarski studij prerastao u predbolonjski doktorski studij. Ti studiji omogućili su i obrazovanje jednog dijela znanstvenih novaka⁷ na području komparativne politike koji su kasnije izabrani u znanstveno-nastavna zvanja na Fakultetu te su osnivali i razvijali nove predmete.

Tijekom 1990-ih i ranih 2000-ih objavljen je nešto veći broj radova o politikama stranih zemalja i komparativnim studijama nego ranije. Počela se razvijati i poddisciplina hrvatska politika umjesto dotadašnje jugoslavenske te su objavljivani radovi o političkim akterima, procesima i sustavima, poput stranaka, izbora i sustava vlasti. To se iz današnje perspektive može smatrati podlogom za kasnija istraživanja stranih zemalja i institucionalizaciju komparativne politike na FPZG-u.

Institucionalizacija poddiscipline: Odsjek za komparativnu politiku 2004.-2022.

Odsjek za komparativnu politiku osnovan je 2004. kao posljednji politološki odsjek na FPZG-u. Upitno je zašto je trebalo više od 40 godina da se to dogodi i kakvi su uvjeti to omogućili. Je li to bila pojava novih znanstvenika na FPZG-u, promjena interesa već zaposlenih znanstvenika, akumulacija znanja i iskustva na FPZG-u tijekom protekla četiri desetljeća, veće mogućnosti za istraživanje drugih zemalja koje su nastupile s tehnološkim razvojem i dostupnijim izvorima financiranja? Drugim riječima, zašto je početkom 21. st. započelo razdoblje institucionaliziranja komparativne politike u hrvatskoj političkoj znanosti i kako se ono odvijalo?

⁷ Veliko zapošljavanje znanstvenih novaka u Hrvatskoj dogodilo se 2000. i 2001. kada su na FPZG-u zaposlena 22 novaka. Nakon toga zapošljavanje je bilo sporije, ali 2022. godine ta generacija ima znatan udio u ukupnom broju nastavnika FPZG-a.

Pitanje institucionalizacije političke znanosti obrađeno je u nizu znanstvenih radova, ali bez jasne definicije tog pojma. To je prepoznala i Gabriella Ilonszki te u jednoj od posljednjih knjiga o institucionalizaciji političke znanosti tvrdi:

Je li disciplina institucionalizirana, okreće se oko tri pitanja: procesa, odnosno kako se institucionalizacija razvija; ishoda, odnosno koje se značajke čine neophodnima ako se disciplina želi institucionalizirati; i na kraju, koji su kontekstualni čimbenici bitni u utjecaju na proces ili značajku. (Ilonszki, 2022, str. 28)

Uzmemo li u obzir da institucionalizacija pretpostavlja postojanje značajki institucije, dakle trajnog i prihvaćenog ponašanja među skupinom ljudi koji prate određena pravila,⁸ onda i u znanosti određena disciplina može postati institucionalizirana tek ako ima prihvaćeni obrazac djelovanja i trajnost. U Hrvatskoj je za političku znanost taj proces uglavnom završio do početka novog tisućljeća te je ona, unatoč ponekim prijetnjama o ukidanju FPZG-a u prošlosti, postala priznata znanstvena disciplina koja se umjesto otklanjanja vanjske opasnosti njezinu osporavanju trebala okrenuti vlastitom, unutarnjem razvoju.

Iako se institucionalizacija obično tiče čitave znanstvene discipline, smatramo da se taj koncept analogno može primijeniti i na njezine pojedine grane (poddiscipline) jer su problemi i načini njezina ostvarivanja isti ili u nekim aspektima barem slični. Pođemo li od pretpostavke da se politička znanost u Hrvatskoj i dalje razvija, ali da je proces institucionalizacije završio, još uvijek možemo postaviti pitanje je li završio i proces institucionalizacije neke od njezinih grana, u ovom slučaju komparativne politike. To ćemo istražiti kroz pet značajki institucionalizacije discipline koje je predložila Ilonszki (2022, str. 34): stabilnost, identitet, autonomiju, reprodukciju i legitimnost (Tablica 1). Za svaku značajku postoji nekoliko mjerila koja se ne mogu uvijek primijeniti ako se analizira znanstvena grana, a ne čitava disciplina, ali se mogu koristiti neke od njih.

Institucionalizacija je proces koji je određen vanjskim i unutarnjim čimbenicima. Pravila koja propisuju nadležna državna tijela, sveučilište i fakultet okvir su u kojem se odvijaju znanstvena istraživanja i nastava. Sukladno postavkama institucionalizma racionalnog izbora koje govore o tome da su institucije strukture unutar kojih racionalni akteri djeluju kako bi ostvarili svoje ciljeve, vanjski čimbenici institucionalizacije ne mogu se smatrati njezinim *proizvođačima*, nego *zadanim okvirima* unutar kojih se ona odvija. Ponašanje, djelovanje i rezultati znanstvenika i nastavnika unutar pojedine discipline i poddiscipline institucionaliziraju je i time su unutarnji čimbenici važniji za konačan rezultat od vanjskih. U nastavku ovog dijela naglasak će zato biti na njima kako bi se istražila institucionalizacija komparativne politike u hrvatskoj političkoj znanosti.

⁸ “Institucija je bilo koji trajni obrazac ponašanja među skupinom ljudi” (Parsons, 2007, str. 66).

Pretpostavljamo da se pet značajki te njihovi pokazatelji i mjerila ne mogu posebno odijeliti jedni od drugih, nego da postoje preklapanja među njima koja se moraju uzeti u obzir želi li se analiza institucionalizacije poddiscipline obaviti što kvalitetnije. Prethodna istraživanja institucionalizacije političke znanosti u Hrvatskoj (Boban i Stanojević, 2022; Ilonszki, Boban i Gudelis, 2022; Kasapović, Dolenc i Nikić Čakar, 2014; Kasapović, 2008; 2015) te činjenica da analiziramo institucionalizaciju poddiscipline, a ne discipline, ukazuju nam na to da će se za pojedine značajke institucionalizacije komparativne politike u Hrvatskoj trebati promijeniti pokazatelji i mjerila koja je predložila Ilonszki ili dodati neka nova (Tablica 1).

Tablica 1. Značajke, pokazatelji i mjerila institucionalizacije komparativne politike

Značajka	Pokazatelji	Mjerila
Identitet	Kolektivno djelovanje; vidljivost; razlikovanje od drugih poddisciplina	Zasebne institucije/organizacijske jedinice za komparativnu politiku; istraživanje i objavljivanje; predmeti; prisutnost u medijima; sudjelovanje na domaćim i međunarodnim konferencijama
Autonomija	Neovisnost odlučivanja; evaluacija; financiranje	Zapošljavanje i napredovanje; uspostavljanje nastavnih i istraživačkih područja; standardizirano vrednovanje; postavljeni i transparentni izvori
Reprodukcija	Znanstveni rad; profesionalizacija	Sastav osoblja; doktorsko usavršavanje; istraživanje i objavljivanje
Legitimnost	Izvedba; utjecaj; vanjsko priznanje	Kumulirani akademski učinak; savjetodavna sposobnost; objektivno prepoznavanje od glavnih korisnika; nastupi u medijima
Stabilnost	Trajnost; potreba; prilagodba	Trajanje institucije; broj studenata (stabilan/fluktuirajući/opadajući); broj institucija (stabilan/fluktuirajući/opadajući); učestalost strukturnih reformi

Izvor: prema Ilonszki, 2022, str. 34; modificirali autori.

a) Identitet

Prvi korak u institucionalizaciji discipline ili poddiscipline jest stvaranje svijesti da ona postoji. Identitet time postaje temeljna značajka iz koje će izrasti ostale značajke institucionalizacije. Ilonszki (2022, str. 36) tvrdi da je “osnovno očekivanje [identiteta] da se posebnost profesije uspostavi u organizacijskom, akademskom i

osobnom smislu”. Njezino određenje ukazuje na to da se identitet komparativne politike ponajprije treba analizirati u okviru matične discipline, tj. u odnosu prema drugim granama političke znanosti.

Osnivanje OKP-a 2004. nije bila “nulta godina” za poddisciplinu. Ona je određeni predidentitet na FPZG-u imala i prije 2004., naročito od 2000. kada je pokrenut poslijediplomski magistarski studij Komparativna politika. Osnivanje Odsjeka označilo je početak organizacijske cjeline koja je okupila nastavnike iz tog područja, a njegovo daljnje djelovanje postalo je dokaz postojanja sva četiri pokazatelja identiteta – kolektivnog djelovanja, vidljivosti, znanstvenog i nastavnog rada te razlikovanja od drugih poddisciplina – barem na temeljnoj i simboličkoj razini koja će se onda dalje razvijati kroz druge značajke institucionalizacije.

Na razvoj identiteta komparativne politike na FPZG-u utjecalo je i njezino odvajanje od drugih poddisciplina, ponajprije međunarodnih odnosa i hrvatske politike. Nastava i znanstveni radovi iz obje poddiscipline postojali su godinama prije osnivanja OKP-a te su obje imale identitet koji je komparativna politika tek trebala izgraditi. Njezin identitet može se stoga odrediti time što je i koliko novoga donijela u hrvatsku političku znanost, a da odgovara temeljnim elementima te poddiscipline: sadržaju i metodi. Analiza nastavnog plana preddiplomskog i diplomskog studija politologije koji izvode njegovi članovi te njihov znanstveni rad mogu biti korisna mjerila tog pokazatelja.

Provedba Bolonjskog procesa u Hrvatskoj počela je u jesen 2005. te su za nove studijske programe bili osnovani novi jednosemestralni predmeti. Taj proces je nakon toga nastavljen te je do 2022. osnovan niz novih predmeta. To su činili neki od postojećih nastavnika, ali i novi docenti nakon što su se zaposlili na Odsjeku. Oni su sa svojim specijaliziranim znanjima donijeli na FPZG nove ideje i teme iz komparativne politike te se oblikovalo nekoliko tematskih skupina predmeta: propedeutički, metodološki i teorijski predmeti; institucije i sustavi; demokracija, društvo i ekonomija; obrazovanje i povijest; regionalne (područne) studije (*area studies*); komparativne javne politike (Tablica 2). Ovdje ćemo istaknuti neke predmete koji Odsjeku daju posebno razlikovno obilježje u odnosu prema drugim odsjecima.

Prva tematska skupina sastoji se od tri predmeta: jednog obveznog i dva izborna. Jedini pravi propedeutički predmet je Uvod u komparativnu politiku čija se nastava izvodi u petom semestru preddiplomskog studija politologije, premda se nastava iz nekih predmeta koji su u nadležnosti Odsjeka izvodi i na nižim godinama studija. Njegov preteča Komparativna politika postojao je u predbolonjskom programu, ali novi je predmet imao bitno drugačiji silabus. Predmet Metode komparativne politike je izborni, ali s obzirom na to da je to jedini predmet koji se isključivo tiče metode komparativne politike, i on time ima propedeutička obilježja. Jedini predmet koji je isključivo teorijski jest Suvremene teorije društvenog razvoja.

Predmeti koji obuhvaćaju političke institucije i sustave uglavnom vuku korijene iz predbolonjskog razdoblja. Osim predmeta Komparativni politički sustavi, koji je jedan od dva obvezna predmeta Odsjeka i koji se može smatrati nasljednikom predmeta Suvremeni politički sustavi, razdvajanjem predbolonjskog predmeta Izborni modeli i političke stranke nastali su predmeti Izborni sustavi i Političke stranke. Nakon osnutka Odsjeka, u njegovu nadležnost ušli su i predmeti koji se bave izučavanjem Europske unije. Takva klasifikacija stvarala je ponekad probleme u shvaćanju nadležnosti jer je u Hrvatskoj registrirana grana politologije pod nazivom “hrvatska politika / politika Europske unije” (*Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama*, čl. 4.), a Odsjek za hrvatsku politiku (OHP) na FPZG-u obuhvaća samo predmete iz hrvatske politike. U ak. god. 2021./22. ostala su samo dva predmeta iz tog područja, dok su ostali “europski” predmeti u nadležnosti drugih odsjeka.

Regionalne (područne) studije obuhvaćaju predmete o nekoliko svjetskih regija. Oni su se osnivali na temelju istraživačkog rada dijela članova Odsjeka o stranim zemljama i svjetskim regijama te su nastajali tek nakon 2009. S izuzetkom predmeta Suvremeni politički sustavi, koji tada više nije postojao, njihovo osnivanje bio je prvi veliki iskorak u izučavanju stranih zemalja i regija u preddiplomskoj i diplomskoj nastavi od osnutka FPZG-a. Oni obuhvaćaju tri područja: postkomunističke zemlje euroazijskog kontinenta, Bliski istok i Latinsku Ameriku. Sva tri područja (ne jedna regija u slučaju Euroazije, jer se ona dijeli na dvije ili više regija u okviru pojedinog predmeta) obuhvaćaju zemlje u tranziciji, zemlje koje su donedavno bile u tranziciji ili zemlje zahvaćene sukobima. Ne postoji nijedan predmet iz regionalnih (područnih) studija o Angloamerici ili Zapadnoj Europi, premda se na predmetu Političko vodstvo i demokracija izučavaju političko vodstvo i demokratske institucije u zapadnim zemljama, poglavito u Zapadnoj Europi. Uz to se na predmetu Komparativni politički sustavi nekoliko nastavnih susreta posvećuje pojedinima od tih zemalja, a postoji i zaseban predmet o Bosni i Hercegovini. Usmjerenost na samo tri svjetska područja otvara mogućnost za daljnji razvoj regionalnih (područnih) studija, ali imajući u vidu da bi za to bilo poželjno da istraživači znaju barem glavni jezik regije, da posjećuju njezine zemlje i da imaju mogućnosti usavršavati se na sveučilištima tih zemalja, to je financijski upitno, zahtijeva velike resurse i naročit interes potencijalnog istraživača za to područje.

Drugo obilježje koje može pokazati kakav je identitet izgradila komparativna politika jest znanstveni rad. Potrebno je napomenuti da, za razliku od nastave iz komparativne politike koja se u Hrvatskoj izvodi jedino na FPZG-u, znanstvene radove iz tog područja objavljuju i poneki znanstvenici izvan te institucije. Ipak, s obzirom na to da je centar poddiscipline na FPZG-u, za njezin identitet u hrvatskoj političkoj znanosti ponajprije je važan znanstveni rad članova OKP-a. Pregled na-

slova objavljenih znanstvenih radova proveden preko portala "CROSBİ. Hrvatska znanstvena bibliografija" pokazuje da je razgraničenje znanstvenog rada ovog odsjeka od drugih politoloških odsjeka na Fakultetu bilo teže od profiliranja nastave. U tom procesu naročito se pokazalo problematičnim razgraničenje s hrvatskom politikom. Razlozi tome su sadržajne i metodološke prirode i nisu iznimka, jer su se javljali i u zemljama u kojima su politička znanost i komparativna politika bile institucionalizirane prije nego u Hrvatskoj. Sa sadržajne strane, problem stjecanja identiteta u odnosu na hrvatsku politiku nastaje jer gotovo svi članovi OKP-a objavljuju i znanstvene radove o hrvatskoj politici. Radove koji se tiču politike drugih zemalja uglavnom objavljuju članovi Odsjeka koji predaju regionalne (područne) studije, ali i poneki članovi drugih odsjeka. Pretpostavljamo da je hrvatska politika toliko zastupljena u znanstvenoj produkciji Odsjeka ponajprije zbog troškova i teškoća istraživanja stranih zemalja u pogledu učenja jezika, putovanja i boravka u njima te pronalaženja izvora financiranja. Bavljenje politikom vlastite zemlje lakše je u uvjetima vladanja pravila *publish or perish* i zahtjeva da se ostvari što veća citiranost radova. Ostvarivanje potonjeg zahtjeva vjerojatnije je ako se radovi objavljuju u uglednim publikacijama i ako se bave područjima za koja svjetska akademska zajednica nekog autora prepoznaje kao dobrog poznavatelja, a to je uvijek ponajprije njegova vlastita zemlja.

Dodatni problem u identitetskom razgraničenju s hrvatskom politikom metodološke je prirode. Članovi Odsjeka koji objavljuju radove o stranoj politici često ih pišu kao studije slučaja o jednoj zemlji, dakle bez stvarne komparacije više slučajeva. Još prije nekoliko desetljeća u SAD-u su se pojavile kritike razgraničenja američke i komparativne politike s pitanjem kakva je razlika između istraživanja neke teme iz američke politike i iste te teme iz politike neke druge države s obzirom na njezinu pripadnost američkoj ili komparativnoj politici ako ni u jednom slučaju nije riječ o komparaciji, nego o studiji jedne zemlje (Sigelman i Gadbois, 1983, str. 281). Pitanje metodologije može se razriješiti stajalištem da se i studija slučaja ponekad može smatrati komparativnom metodom (Lijphart, 1971), ali takvo shvaćanje ipak ne može posve opravdati činjenicu da je pravih komparativnih studija na OKP-u koje bi uključivale barem dva slučaja bilo malo. Prava razlika između OKP-a i OHP-a na FPZG-u mogla bi se stoga ponajprije pronaći u razlikama u sadržaju predmeta koji su u nadležnosti dva odsjeka, a tek potom i u znanstvenom radu koji je u komparativnoj metodi i stranim politikama bio nešto zastupljeniji na OKP-u nego na OHP-u.

Drugo identitetsko pitanje, iako manje izraženo, jest razdvajanje istraživačke i nastavne nadležnosti između OKP-a i Odsjeka za javne politike, menadžment i razvoj. Ono nije nastalo kao pitanje izrastanja jedne poddiscipline u drugu, jer je taj odsjek osnovan samo koju godinu prije, nego tu postoji pitanje preklapanja sadržaja.

Komparativna politika ne bavi se samo institucijama i sustavima, nego i rezultatima i sadržajima politika, pa su teme iz javnih politika također dio komparativne politike, pogotovo kada je riječ o komparaciji i istraživanju stranih zemalja.

Tablica 2. Predmeti iz komparativne politike na preddiplomskom i diplomskom studiju politologije u ak. god. 2021./22.

Propedeutički, metodološki i teorijski predmeti	Institucije i sustavi	Demokracija, društvo i ekonomija	Obrazovanje i povijest	Regionalne (područne) studije	Komparativne javne politike
Uvod u komparativnu politiku	Party Competition and Party Systems in the EU Member States*	Demokracija i civilno društvo	Politička socijalizacija i političko obrazovanje	Politički sustavi srednjo-europskih i baltičkih zemalja	Interest Groups and Lobbying in the European Union
Metode komparativne politike*	Političke stranke	Rod i politika	Povijest fašizma	Regionalne komparativne studije: Latin-ska Amerika	Health Policy and Systems
Suvremene teorije društvenog razvoja	Komparativni politički sustavi	Democracy and Economic Development	Oriental Jews and Arabs in the Time of Zionism	Novi autoritarni sustavi: Rusija i postsovjetski prostor	Komparativne politike upravljanja etničkim sukobima
	Izborni sustavi	Komparativna politička korupcija		Religion and Politics in the Middle East	
	Politički sustav EU	Protest Politics in Old and New Democracies*		Regionalne komparativne studije: Bliski istok i Izrael	
		Političko vodstvo i demokracija		Regionalne komparativne studije: Bosna i Hercegovina – država i politika	

* Nastava se nije održavala u ak. god. 2021./22.

Izvor: Nastavni planovi i programi FPZG-a.

Vidljivost je pokazatelj identiteta za koji se mogu koristiti mjerila “prisutnost u medijima” i “sudjelovanje na domaćim i međunarodnim konferencijama”. Obje aktivnosti značajno su zastupljene u širem društvenom djelovanju članova OKP-a, naročito prvo mjerilo, koje politologe čini znatno istaknutijima u socijalnoj okolini nego neke druge društvene znanstvenike. S obzirom na to da novinari za svoje tekstove i emisije o temama koje se tiču drugih zemalja trebaju stručne sugovornike, oni ih počesto traže među članovima ovog odsjeka koji se u svom znanstvenom i nastavnom radu bave tim zemljama. Ta aktivnost stoga ima širu važnost za relevantnost komparativne politike i političke znanosti jer komparatisti, dajući svoju ekspertizu o nekom pitanju, mogu preko medija svoju poddisciplinu i političku znanost učiniti relevantnijima. Rothstein (2015, str. 84) tvrdi da se “ideja o tome kako politologiju učiniti relevantnijom... ne temelji na informiranju političke elite, već šire javnosti. To je politolog kao javni intelektualac koji piše op-ed članke, drži javna predavanja i komentira aktualna politička pitanja u medijima.” Neki članovi Odsjeka čak su imali i svoje redovite ili povremene kolumne u hrvatskim medijima, koje su se, doduše, obično više ticale hrvatske nego komparative politike.

b) Autonomija

Autonomija političke znanosti bio je važan cilj koji je trebalo postići još tijekom komunističkog autokratskog sustava u Hrvatskoj. S obzirom na to da “autonomija znači da profesija može samostalno odlučiti da uspostavi vlastita područja istraživanja, uključi nove poddiscipline u određenu akademsku jedinicu i ima utjecaja na napredovanje i postupke zapošljavanja” te da “bi struka trebala imati utjecaj i biti u stanju razraditi standarde koji uređuju njezino vlastito institucionalno i pojedinačno funkcioniranje” (Ilonszki, 2022, str. 38), tek je početak demokratske tranzicije 1990. trebao omogućiti ostvarivanje znatno veće autonomije od one koju je dopuštala komunistička autokracija. Na temelju ustavne odredbe o autonomiji sveučilišta (ili, ponekad, unatoč njoj) nadležne državne institucije donose pravna pravila kojima se propisuju i pokazatelji autonomije poddiscipline “neovisnost odlučivanja, evaluacija, financiranje”, pa su stoga za ostvarenje autonomije vanjski čimbenici institucionalizacije važniji nego za neke druge značajke. Budući da su ta pravila zadani okviri djelovanja, o visokoobrazovnoj instituciji, u ovom slučaju o FPZG-u i OKP-u, ovisi kako će ih iskoristiti za ostvarenje svojih ciljeva.

Odsjeci na FPZG-u su znanstveno-nastavne ili stručno-nastavne organizacijske jedinice (*Statut Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu*, čl. 38). Iako Fakultetsko vijeće daje konačno odobrenje za uvođenje novih i promjenu postojećih predmeta, odsjeci imaju znatnu autonomiju u tom postupku jer ih prije toga moraju predložiti Fakultetskom vijeću. Slično je i u postupku zapošljavanja novih kadrova. U trenutku osnivanja OKP-a 2004. u Hrvatskoj je postojalo zvanje znanstvenih no-

vaka. Odsjeci nisu bili organizacijske jedinice koje bi ih zapošljavale, ali svi novaci koji su se zapošljavali na FPZG-u postajali su članovi pojedinih odsjeka. Njihova pripadnost odsjeku ovisila je o njihovu poslijediplomskom studiju i istraživačkom radu te o odsječkom članstvu njihovih mentora. Veću ulogu odsjeci su imali u procesu napredovanja u viša zvanja i u zapošljavanju novih nastavnika. Taj proces nije bio ujednačen niti je postojala jasna “politika zapošljavanja” na Fakultetu, svaki odlazak u mirovinu nekog člana odsjeka aktivirao je potrebu da se umjesto njega zaposli novi član koji je izabran u znanstveno-nastavno zvanje, po mogućnosti i više njih, što je ovisilo o tome kako bi Sveučilište ili Ministarstvo znanosti odobravalu nova radna mjesta.

Druga dva pokazatelja autonomije bila su manje izražena od neovisnosti odlučivanja. To je naročito problematično za evaluaciju jer odsjeci uglavnom nisu provodili nikakve samostalne provjere, iako je u njihovoj nadležnosti da to čine za svoje predmete. Pokazatelj financiranja ne može se primijeniti na rad odsjeka zbog toga što oni nemaju samostalan izvor financiranja. To bi mogao biti važan čimbenik za institucionalizaciju komparativne politike, ponajprije u pogledu dvaju adresata financiranja: istraživačkih projekata i međunarodne mobilnosti nastavnika. Prvi adresat naročito je problematičan za poddisciplinu jer za nju izvori financiranja projekata u Hrvatskoj gotovo ne postoje. Namijenjeni su gotovo isključivo istraživanjima koja se tiču hrvatske politike ili istraživanjima u koja je ona makar djelomično uključena, a ne postoje projekti koji se isključivo bave stranim politikama i državama. Jedini način da se nadiđe taj problem jest članstvo u međunarodnim projektima koji imaju strani izvor financiranja, no i u tom se slučaju od hrvatskih komparatista očekuje da pridonese projektu tako što će ponajprije istraživati hrvatsku politiku. Lakše je pak ostvariti međunarodnu mobilnost nastavnika zahvaljujući tome što postoje izvori financiranja za kratkoročna putovanja na strana sveučilišta ili znanstvene skupove u inozemstvu. To financiranje osigurava FPZG, program Erasmus+ ili neki drugi izvor. Postoje i mogućnosti dobivanja stipendija za višemjesečni boravak u inozemstvu. Manji dio članova Odsjeka koristio je posljednju opciju da bi na toj osnovi provodio istraživanja stranih zemalja i regija, a većina članova Odsjeka koristila je različite izvore financiranja da bi odlazila na skupove u inozemstvo.

c) Reprodukcijska

Ta značajka institucionalizacije poddiscipline usmjerena je na proizvodnju i rezultate njezinih članova, ali i na “proizvodnju” novih članova. Njezina dva pokazatelja su znanstveni rad i profesionalizacija.

Reprodukcija komparativne politike može se u hrvatskom slučaju ogledati u rezultatima koji se ponajprije tiču znanstvenih i stručnih publikacija preko kojih se

gradi njezina znanstvenost. To je pokazatelj koji ona dijeli s identitetom i legitimnošću, ali dok je u tim značajkama znanstveni rad pokriće koje daje “težinu” razlozima zbog kojih bi poddisciplina trebala postojati, u ovoj je značajki znanstveni rad u samoj srži. Ovdje je u znanstvenom radu naglasak na količini radova i njihovoj raznovrsnosti, za razliku od znanstvenog rada koji se analizirao u identitetu poddiscipline, gdje je naglasak bio na njegovu razlikovanju od radova u drugim poddisciplinama, ponajprije u hrvatskoj politici.

Podaci koje smo prikupili o radovima koje su objavili članovi OKP-a pokazuju da oni pokrivaju širu tematiku od predmeta koji se predaju na preddiplomskom i diplomskom studiju. Ovisi o osobnim interesima članova Odsjeka, ali i o temama koje proizlaze iz međunarodnih projekata na kojima članovi Odsjeka sudjeluju. Tablica 3 pokazuje da je od 2004. broj objavljenih znanstvenih radova pratio rast broja članova Odsjeka te je do srpnja 2022. objavljeno ukupno 26 knjiga, 87 poglavlja u knjigama, 129 znanstvenih radova u časopisima i 90 stručnih radova. Neki od tih radova objavljeni su u koautorstvu, s članovima Odsjeka ili koautorima izvan njega, uključujući i međunarodnu suradnju. Odsjek ujedno prati trend koji se pojavio u posljednjem desetljeću na FPZG-u da njegovi članovi sve više svojih radova objavljuju na engleskom jeziku u stranim časopisima i izdavačkim kućama. To je omogućilo njihovu bolju prepoznatljivost u akademskom svijetu te smanjilo hermetičnost hrvatske političke znanosti, a posljedično je omogućilo i bolju povezanost sa stranom akademskom zajednicom putem suradnje na međunarodnim projektima. Kao što je već rečeno, ti se radovi često tiču ponajprije hrvatske politike ili hrvatske politike u komparativnoj perspektivi, a u međunarodnim se izdanjima rijetko objavljuju radovi koji se tiču isključivo politike u stranim zemljama.

Profesionalizaciju komparativne politike moguće je analizirati kroz broj i sastav članova OKP-a te kroz doktorsku izobrazbu. Od osnutka Odsjeka do 2022. povećao se broj A članova⁹ (Tablica 4 na str. 98), osobito članova u znanstvenonastavnim zvanjima kojih je 2004. bilo samo četiri, a 2022. deset. Broj članova u suradničkim zvanjima pao je do 2022. na samo jednoga, ali to je posljedica činjenice da je u Hrvatskoj ukinut sustav zapošljavanja znanstvenih novaka te su radna mjesta za asistente na FPZG-u postala rijetka u odnosu na razdoblje neposredno nakon 2000. Drugi važan čimbenik profesionalizacije poddiscipline nadilazi granice Odsjeka i Fakulteta. Doktorska izobrazba iz komparativne politike postojala je samo u jednom razdoblju, s upisane tri generacije studenata 2005., 2010. i 2012.,

⁹ Na FPZG-u nastavnici mogu biti članovi jednog ili više odsjeka, ovisno o njihovim istraživačkim preferencijama i nadležnosti odsjeka za predmete kojih su oni nositelji. U slučaju višestrukog članstva, samo na jednom odsjeku imaju pravo glasa i to je tzv. A članstvo. Na ostalim odsjecima kojih su članovi imaju samo pravo sudjelovanja i rasprave.

ali – nakon obrane posljednjeg doktorskog rada na Poslijediplomskom sveučilišnom studiju “Komparativna politika” 2021. – trenutno nije izgledno kada će se ponovno dogoditi na nekom poslijediplomskom sveučilišnom studiju na FPZG-u. Za institucionalizaciju komparativne politike važno je da su taj doktorski studij završili i studenti koji nisu bili zaposleni na FPZG-u. Iako većina njih ne radi u sustavu znanosti i visokog obrazovanja, pretpostavka je da će se u svom radu koristiti znanjem koje su stekli iz komparativne politike i da će time proširiti poddisciplinu izvan Odsjeka i Fakulteta.

Tablica 3. Broj radova članova OKP-a 2004.-2022.

Godina	Knjige	Poglavlja u knjigama	Znanstveni članci	Stručni radovi
2004.	1	4	4	
2005.	1	4	7	1
2006.	1		3	
2007.	3	5	6	
2008.	1	3	6	
2009.	1	7	7	10
2010.	1	6	10	14
2011.	1	3	10	9
2012.	1	3	6	6
2013.	5	4	4	2
2014.	3	2	7	8
2015.	1	7	4	6
2016.	1	13	8	10
2017.	2	4	9	7
2018.	1	5	13	6
2019.	1	6	6	4
2020.	1	6	4	3
2021.		2	8	4
2022.		3	7	
Ukupno	26	87	129	90

Izvor: “CROSBI. Hrvatska znanstvena bibliografija”.

Tablica 4. Broj A članova OKP-a 2004.-2022.

Godina	Znanstveno-nastavna zvanja	Suradnička zvanja	Ukupno
2004.	4	3	7
2005.	4	3	7
2006.	4	3	7
2007.	5	4	9
2008.	5	5	10
2009.	5	5	10
2010.	5	5	10
2011.	6	4	10
2012.	7	3	10
2013.	6	4	10
2014.	7	4	11
2015.	7	4	11
2016.	9	2	11
2017.	11	2	13
2018.	10	2	12
2019.	10	1	11
2020.	10	1	11
2021.	11	1	12
2022.	10	1	11

Izvor: FPZG.

d) Legitimnost i stabilnost

Posljednje dvije značajke institucionalizacije su legitimnost i stabilnost. One nastaju nakon ispunjenja preostalih značajki, pa su zbog toga na posljednjem mjestu ove analize i istražujemo ih zajedno. Te dvije značajke mogu se prikazati i kao konačan zaključak o tome kako je institucionalizacija komparativne politike dosad provedena i kako sadašnje stanje može biti osnova za njezin nastavak.

Legitimnost poddiscipline označava zašto bi ona trebala postojati. S jedne strane, disciplina će biti prihvaćena unutar političke znanosti i izvan nje nakon što već bude izgrađena, dakle nakon što se jasno diferencira od ostalih poddisciplina, stekne svoj identitet i stvori određene rezultate. S druge strane, nakon što bude prihvaćena, i preostale će značajke institucionalizacije biti učvršćene i moći će dalje jača-

ti. Legitimnost stoga otvara vrata daljem razvoju poddiscipline jer olakšava pristup potrebnim resursima za njezino djelovanje. Ilonszki (2022, str. 40) tvrdi da “se legitimnost može smatrati najsloženijim svojstvom institucionalizacije i onim s najizraženijom vanjskom komponentom: opravdanje i opće prihvaćanje discipline konstruirani su izvana i dosegnut će vrhunac u njezinoj legitimnosti”.

Tri su pokazatelja legitimnosti: izvedba, vanjsko priznanje i utjecaj. Izvedba se mjeri kroz kumulirani akademski učinak koji možemo podijeliti na objavljivanje znanstvenih radova i na nastavu. Oni su već analizirani u značajkama identiteta i reprodukcije te pokazuju da se tijekom analiziranog razdoblja aktivnost Odsjeka povećavala.¹⁰ Vanjsko priznanje može imati tri oblika. Jedan je savjetodavna djelatnost u institucijama državne vlasti, ponajprije izvršne. To je važno jer se rezultati znanstvenog rada mogu koristiti pri kreiranju javnih politika i donošenju političkih odluka. Članovi Odsjeka nisu bili službeni savjetnici u analiziranom razdoblju, premda su neki imali važnu ulogu u oblikovanju društvene i političke agende sudjelujući u aktivnostima civilnog društva i šireg političkog prostora. Drugi oblik vanjskog priznanja su spomenuti nastupi u medijima, u kojima su neki članovi bili vrlo aktivni. Nije jasno koliko su pritom uspijevali oblikovati javno mnijenje, ali barem su komparativnu politiku izveli iz granica institucije i učinili je vidljivom u javnoj sferi. Posljednji oblik vanjskog priznanja može se mjeriti kroz nagrade koje su dobili članovi Odsjeka, što se prije svega odnosi na Državnu nagradu za znanost, koja je u razdoblju od 2005. do 2017. članovima Odsjeka dodijeljena četiri puta, i to redovito za knjige (Tablica 5).

Tablica 5. Nagrade i priznanja dodijeljeni članovima Odsjeka

Godina	Državna nagrada za znanost	Ostalo
2005.	1	
2010.	1	
2013.	1	
2017.	1	
2020.		1

Stabilnost je značajka koja se donekle isprepliće s legitimnošću, ali i dijelom crpi svoj sadržaj iz nje. Ona omogućava sigurnost rada članova Odsjeka i predvidljivost da će se pravila akademskog rada odnositi na njih jednako kao na istraživače u drugim disciplinama i poddisciplinama. Naime, “stabilnost i način na koji se stabilnost stječe i održava su ključni, jer je bez stabilnih obrazaca nemoguće razraditi

¹⁰ Ocjenu kvalitete tih radova prepustit ćemo drugima.

strategije prilagodbe, izgledi su neizvjesni, a neizvjesnost može potkopati zdrav rad discipline” (Ilonszki, 2022, str. 35). Stabilnost ima tri pokazatelja: trajnost, potrebu i prilagodbu.

Premda je teško objektivno odrediti što je to dugovječnost poddiscipline i koja bi bila najbolja mjera njezine trajnosti, prilikom obilježavanja 60. obljetnice osnivanja FPZG-a Odsjek za komparativnu politiku napunit će 18 godina, tj. gotovo trećinu trajanja cijele institucije. Unatoč tome što je najmlađi politološki odsjek na FPZG-u, za njegovu je trajnost važna činjenica da se postojanje Odsjeka ne dovođi u pitanje. Uzme li se u obzir broj institucija, ovaj je odsjek jedino znanstveno i sveučilišno odjeljenje za komparativnu politiku u Hrvatskoj, kao što postoji i samo jedna visokoobrazovna institucija za političku znanost. Capano i Verzichelli (2016, str. 4), na temelju Becherove i Trowlerove (2001) podjele znanstvenih disciplina na ruralne i urbane, označavaju političku znanost kao ruralnu disciplinu jer se “relativno malo istraživača bavi istim temama, a time je i konkurencija među njima ograničena”. Uz to u malim zemljama obično postoji mali broj institucija za političku znanost,¹¹ te stoga smatramo da je samo postojanje odsjeka za komparativnu politiku bolji pokazatelj stabilnosti grane komparativne politike u Hrvatskoj od broja institucija ili odjela.

Drugi pokazatelj stabilnosti, ali i legitimnosti poddiscipline jest postojanje potrebe za ovim odsjekom. Broj studenata koji pohađaju nastavu na predmetima iz komparativne politike bio bi dobro mjerilo toga, ali nastava politologije na FPZG-u organizirana je tako da su određene kvote broja upisanih studenata po pojedinim predmetima bez obzira na nadležnost odsjeka. Drugi problematičan aspekt zbog kojeg je potreban oprez pri korištenju tog kriterija jest taktika određenog broja studenata da upisuju one predmete na Fakultetu koji su za njih tradicionalno popularni zbog male količine rada koje je potrebno uložiti da bi se položio ispit. Donekle bolji pokazatelj broja zainteresiranih studenata je poslijediplomska razina. Poslijediplomski sveučilišni studij “Komparativna politika” bio je prvi doktorski studij na FPZG-u pokrenut prema tzv. bolonjskim pravilima. U prvoj generaciji koja je upisana 2010. bilo je sedam tadašnjih i budućih znanstvenih novaka s OKP-a i drugih fakultetskih odsjeka plus nekoliko s drugih znanstvenih institucija u Hrvatskoj i jedan asistent iz Podgorice. S obzirom na to da je u tom trenutku to bio jedini doktorski studij iz polja političke znanosti u Hrvatskoj, ne može se procijeniti koliko su upisani studenti bili stvarno zainteresirani za komparativnu politiku, a koliko za političku znanost općenito. Nakon što je 2012. na FPZG-u pokrenut Poslijediplom-

¹¹ Neke male zemlje doživjele su proliferaciju takvih institucija, primjerice Bosna i Hercegovina koja je 2020. imala 12 institucija sa studijskim programima politologije i/ili međunarodnih odnosa (Boban i Stanojević, 2022, str. 99).

ski sveučilišni studij “Politologija”, na doktorski studij “Komparativna politika” više se nisu upisivale nove generacije studenata jer je Fakultet preuzeo obvezu da će oformiti jedinstveni doktorski studij koji će pokrivati sve grane političke znanosti. S obzirom na to da to još uvijek nije učinjeno, jer OKP nije prihvatio prijedlog reforme postojećeg dokorskog studija “Politologija” zbog toga što je smatrao da su one nedovoljne da bi se uspostavila kvalitetna doktorska izobrazba, komparativna politika ostala je izostavljena iz njega. S druge strane, Poslijediplomski specijalistički studij “Regionalne komparativne studije Srednje i Jugoistočne Europe” dijelio je sudbinu većine specijalističkih studija na FPZG-u: upisane su samo dvije generacije studenata, a onda je ukinut.

Tablica 6. Studijski programi na kojima se izvodi nastava iz komparativne politike prema Bolonjskom programu

Preddiplomski	Diplomski	Poslijediplomski
Politologija – od 2005., bez smjerova – 20 predmeta u ak. god. 2021./22.	Politologija – od 2009., smjer komparativna politika – 6 predmeta u ak. god. 2021./22.	Doktorski studij “Komparativna politika” – upisi 2010. i 2012. Specijalistički studij “Regionalne komparativne studije Srednje i Jugoistočne Europe” – upisi 2010. i 2011.

Zaključak

Nakon godina početnog razvoja i potom institucionalizacije komparativne politike na FPZG-u, ona je postala priznata poddisciplina unutar hrvatske političke znanosti. Ostvareno je svih pet značajki institucionalizacije, premda u različitoj mjeri. Najbolje je razvijena značajka stabilnosti, jer je OKP postao glavna ustrojbeni jedinica na Fakultetu na kojoj se izvodi nastava o politici stranih zemalja i o temama za koje je potrebna komparativna metoda. To je ujedno i jedina organizacijska jedinica u hrvatskom sustavu znanosti i visokog obrazovanja koja je namijenjena ovoj znanstvenoj poddisciplini.

Teškoće koje stoje pred daljnjim razvojem komparativne politike u Hrvatskoj tiču se prepreka koje postoje u istraživanju politike stranih zemalja. Tu je ponajprije pritisak na znanstvenike u Hrvatskoj da objavljuju znanstvene radove u što prestižnijim i što bolje rangiranim znanstvenim časopisima i izdavačkim kućama u svijetu. Problem koji je nastao u vezi s tim proizlazi iz činjenice da ne postoje izvori iz kojih bi se u Hrvatskoj financirala istraživanja stranih politika, te je stoga objavljivanje u prestižnim publikacijama lakše ostvariti ako autor piše o politici vlastite zemlje nego o politici strane. Takve prepreke djeluju negativno na razvoj Odsjeka jer se upli-

tanjem hrvatske politike u istraživačku djelatnost njegovih članova slabe identitet, autonomija i reprodukcija discipline.

Legitimnost komparativne politike u Hrvatskoj ponajprije se temelji na obrazovanju studenata o politikama stranih zemalja koje će barem neki od njih koristiti u svom budućem poslu, ali i na njihovu boljem općenitom razumijevanju političkih aktera i procesa koje je nemoguće posve razumjeti samo na primjeru vlastite zemlje. Rezultati komparativnih istraživanja koja se provode na Odsjeku mogu imati i šire društveno značenje zahvaljujući diseminaciji tog znanja hrvatskoj javnosti i političkim akterima. To utječe i na njezinu stabilnost te sada, iako je komparativna politika u Hrvatskoj nakon 18 godina i dalje “ruralna” poddisciplina kao i politička znanost općenito, postoji veći broj istraživača i stručnjaka iz te discipline nego u “nultoj godini” njezine institucionalizacije 2004. Pred Odsjekom je stoga zadatak da u narednim godinama pronađe načine da se te prepreke ublaže, ako je već malo vjerojatno da se mogu posve ukloniti.

LITERATURA

- Almond, G. A. (1996) “Political Science: The History of the Discipline” u Goodin, R. E. i Klingemann, H.-D. (ur.) *A New Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press, str. 50-96.
- Almond, G. A., Pael, G. B., Dalton, R. A. i Strome, K. (2009) “Predmet komparativne politike” u Almond, G. A., Pael, G. B., Dalton, R. A. i Strome, K. (ur.) *Komparativna politika danas: svjetski pregled*. Podgorica: Fakultet političkih nauka, str. 27-53.
- Becher, T. i Trowler, P. R. (2001) *Academic Tribes and Territories: Intellectual enquiry and the culture of disciplines*. Buckingham i Philadelphia: The Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Berndtson, E. (2002) “The development of political science: methodological problems of comparative research” u Easton, D., Gunnell, J. G. i Graziano, L. (ur.) *The Development of Political Science: A Comparative Survey*. London i New York: Routledge, str. 34-58.
- Biglan, A. (1973) “The Characteristics of Subject Matter in Different Academic Areas”, *Journal of Applied Psychology*, 57 (3), str. 195-203.
- Boban, D. i Stanojević, I. (2022) “The Institutionalisation of Political Science in Post-Yugoslav States: Continuities and New Beginnings” u Ilonszki, G. i Roux, C. (ur.) *Opportunities and Challenges for New and Peripheral Political Science Communities*. Cham: Palgrave Macmillan, str. 87-118.

- Capano, G. i Verzichelli, L. (2016) "Looking for eclecticism? Structural and contextual factors underlying political science's relevance gap: evidence from the Italian case", *European Political Science*, Advance online publication, 22 January 2016, doi: 10.1057/eps.2015.75, str. 1-22.
- Caramani, D. (2013) "Uvod u komparativnu politiku" u Caramani, D. (ur.) *Komparativna politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 1-19.
- Collier, D. (1993) "The Comparative Method" u Finifter, A. W. (ur.) *Political Science: The State of the Discipline II*. Washington, DC: The American Political Science Association, str. 105-119.
- "CROSBİ. Hrvatska znanstvena bibliografija". <https://www.bib.irb.hr/>
- Daalder, H. (2002) "The Development of the Study of Comparative Politics" u Keman, H. (ur.) *Comparative Democratic Politics*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, str. 16-31.
- Dryzek, J. S. (2006) "Revolutions Without Enemies: Key Transformations in Political Science", *American Political Science Review*, 100 (4), str. 487-492.
- Easton, D. (1969) "The New Revolution in Political Science", *The American Political Science Review*, 63 (4), str. 1051-1061.
- Fakultet političkih znanosti: 1962-2002*. (2002) Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Grigsby, E. (2009) *Analyzing Politics: An Introduction to Political Science*. Belmont: Wadsworth.
- Iłonszki, G. (2022) "The Institutionalisation of Political Science in ECE: The Grounding of Theory" u Iłonszki, G. i Roux, C. (ur.) *Opportunities and Challenges for New and Peripheral Political Science Communities*. Cham: Palgrave Macmillan, str. 25-50.
- Iłonszki, G., Boban, D. i Gudelis, D. (2022) "The Bumpy Road to Relevance: Croatia, Hungary and Lithuania in Perspective" u Iłonszki, G. i Roux, C. (ur.) *Opportunities and Challenges for New and Peripheral Political Science Communities*. Cham: Palgrave Macmillan, str. 189-221.
- Kasapović, M. (2002) "Što je komparativna politika? Kritički osvrt na programe studija komparativne politike na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu", *Politička misao*, 39 (4), str. 146-162.
- Kasapović, M. (2004) "Suvremena komparativna politika: kako strukturirati znanje?", *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 1 (1), str. 9-29.
- Kasapović, M. (2008) "Political Science in Croatia 1962-2007", *European Political Science*, 7 (2), str. 237-246.
- Kasapović, M. (2013) "Izlazak iz Lepušićeve? Hrvatska komparativna politika i politička znanost četvrt stoljeća od početka političke tranzicije", *Anali Hrvatskog politološkog društva*, 10 (1), str. 163-186.

- Kasapović, M. (2015) "Political Science in Croatia at the Beginning of the 21st Century", u Krauz-Mozer, B., Kułakowska, M., Borowiec, P. i Ścigaj, P. (ur.) *Political Science in Europe at the Beginning of the 21st Century*. Krakow: Jagiellonian University Press, str. 39-62.
- Kasapović, M., Dolenc, D. i Nikić Čakar, D. (2014) "Komparativna politika u *Političkoj misli* od 1964. do 2013.", *Politička misao*, 51 (1), str. 83-108.
- Kling, M. (1964) "Area Studies and Comparative Politics", *American Behavioral Scientist*, 8 (1), str. 7-11.
- Knežević, R. i Ravlić, S. (2002) "Hrvatska politologija 1962.-2002.: preteče, razvojna razdoblja i rezultati", u Knežević, R. i Ravlić, S. (ur.) *Hrvatska politologija 1962.-2002*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, str. 11-48.
- Kopstein, J. i Lichbach, M. (2005) "What Is Comparative Politics?" u Kopstein, J. i Lichbach, M. (ur.) *Comparative Politics: Interests, Identities, and Institutions in a Changing Global Order*. 2. izdanje. Cambridge University Press, str. 1-15.
- Landman, T. i Robinson, N. (2009) "Introduction" u Landman, T. i Robinson, N. (ur.) *The SAGE Handbook of Comparative Politics*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage Publications, str. 1-9.
- Lijphart, A. (1971) "Comparative Politics and the Comparative Method", *The American Political Science Review*, 65 (3), str. 682-693.
- Mair, P. (1996) "Comparative Politics: An Overview", u Goodin, R. E. i Klingemann, H.-D. (ur.) *A New Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press, str. 309-335.
- Melanson, P. H. i King, L. R. (1971) "Theory in Comparative Politics: A Critical Appraisal", *Comparative Political Studies*, 4 (2), str. 205-231.
- Munck, G. L. (2006) "The past and present of comparative politics", Working Paper #330 – October 2006. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/265217121_The_past_and_present_of_comparative_politics (pristupljeno: 12. srpnja 2022.).
- O'Neil, P. H. (2018) *Essentials of Comparative Politics*. New York, London: W. W. Norton & Company.
- Parsons, C. (2007) *How to Map Arguments in Political Science*. Oxford: Oxford University Press.
- Peters, B. G. (2015) "Is comparative politics useful? If so, for what?", u Stoker, G., Peters, B. G. i Pierre, J. (ur.) *The Relevance of Political Science*. London i New York: Palgrave, str. 169-189.
- Pravilnik o znanstvenim i umjetničkim područjima, poljima i granama*. (Pročišćeni tekst – Narodne novine, br. 118/09, 82/12, 32/13 i 34/16 – neslužbeni). Dostupno na:

- torski_zbor/dokumenti/Pravilnik_o_znanstvenim_i_umjetnickim_podrucjima_poljima_i_granama.pdf (pristupljeno 5. kolovoza 2022.).
- Prpić, I. (1969) "Dilema o nastavnom planu Fakulteta političkih nauka", *Politička misao*, 6 (1), str. 23-28.
- Rogowski, R. (1993) "Comparative Politics" u Finifter, A. W. (ur.) *Political Science: The State of the Discipline II*. Washington, DC: The American Political Science Association, str. 431-449.
- Rothstein, B. (2015) "Guilty as charged? Human well-being and the unsung relevance of political science" u Stoker, G., Peters, B. G. i Pierre, J. (ur.) *The Relevance of Political Science*. London i New York: Palgrave, str. 84-103.
- Sigelman, L. i Gadbois, G. H. (1983) "Contemporary Comparative Politics: An Inventory and Assessment", *Comparative Political Studies*, 16 (3), str. 275-305.
- Smailagić, N. (1964) "Problemi nastavnog plana Fakulteta političkih nauka", *Politička misao*, 1 (1), str. 114-150.
- Statut Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu*. Zagreb, 2017. Dostupno na: https://www.fpzg.unizg.hr/_download/repository/Statut_Fakulteta_politickih_znanosti_srpanj_2017.pdf (pristupljeno 23. rujna 2022.).
- Wiarda, H. J. (2007) *Comparative Politics: Approaches and Issues*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Davor Boban, Dario Nikić Čakar

THE DEVELOPMENT AND INSTITUTIONALIZATION
OF COMPARATIVE POLITICS IN CROATIAN
POLITICAL SCIENCE

Summary

Comparative politics in Croatia has had two phases of development: initial development and institutionalization. Since its establishment in 1962, the Faculty of Political Sciences in Zagreb has been the main scientific and higher education institution for political science in Croatia, and the development and institutionalization of comparative politics in Croatian political science were primarily carried out there. In the first four decades of the Faculty's existence, there were sporadic researches and publications of scientific papers on foreign policies, and we consider that period as the phase of the initial development of comparative politics. The establishment of the Department of Comparative Politics at the Faculty in 2004 marked the beginning of the systematic work on further development of comparative politics through scientific research and teaching of this subdiscipline in the study program of political science. This

enabled the institutionalization of the subdiscipline, and we analyse it using Gabriela Ilonszki's theoretical concept with five institutionalization properties: identity, autonomy, reproduction, legitimacy and stability. Based on this analysis, we make conclusions about the state of comparative politics at the Faculty of Political Science in Zagreb in 2022, 60 years after the establishment of the Faculty and 18 years after the establishment of the Department.

Keywords: Comparative Politics, Political Science, Institutionalization, Department of Comparative Politics, Faculty of Political Science in Zagreb

Davor Boban, izvanredni profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Dario Nikić Čakar, izvanredni profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Kontakti:

Davor Boban, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Lepušićeva 6, 10000 Zagreb. E-mail: davor.boban@fpzg.hr

Dario Nikić Čakar, Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Lepušićeva 6, 10000 Zagreb. E-mail: dario.nikic-cakar@fpzg.hr